Jämlikt Göteborg
Hela staden socialt hållbar

Göteborgs Stad

Sammanfattning av

Jämlikhets-rapporten 2017

Skillnader i livsvillkor i Göteborg

goteborg.se/jamlikt

Göteborgs Stads långsiktiga satsning för att minska ojämlika skillnader i livsvillkor går under namnet Jämlikt Göteborg – hela staden socialt hållbar.

För att Göteborg ska vara den jämlika staden som bidrar till ett gott liv för alla har vi arbetat inom fem områden:

- Ge varje barn en god start i livet (0–6 år)
- Ge barn fortsatt goda förutsättningar genom skolåren (6–18 år)
- Skapa förutsättningar för arbete
- Skapa hälsofrämjande och hållbara livsmiljöer
- Skapa strukturer och stabilitet för jämlikhetsarbetet

Valet av områden bygger på relevant forskning och på internationella och svenska kunskapsunderlag och rekommendationer. Arbetet har också en tydlig koppling till FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna, där bland annat rätten för alla grupper till skälig levnadsstandard, hälsa, arbete och utbildning med mera regleras.

Vägledande för stadens arbete blir det program som Göteborgs Stad tar fram under 2017. Rapporten, Jämlikhetsrapporten 2017 – skillnader i livsvillkor i Göteborg, är ett verktyg i arbetet.

Läs hela Jämlikhetsrapporten och mer om Jämlikt Göteborg på: goteborg.se/jamlikt
Göteborgs Stad, 2017

Redaktörer:
Åsa Lundquist, utvecklingsledare – Jämlikt Göteborg, Göteborgs Stad
Helena Nymark, kommunikatör – Jämlikt Göteborg, Göteborgs Stad

Innehåll

Att minska ojämlikhet tar tid och kräver tålamod	**4**
Fyra trender på fyra år	**6**
Dagens kunskap om jämlikhet och sammanhållning	**8**
Livsvillkor i Göteborg	**12**
Utgångspunkter för jämlikhetsarbetet	**34**
Arbetet för ett jämlikt och sammanhållet Göteborg	**36**

Det här är en sammanfattning av Jämlikhetsrapporten 2017, som visar skillnader i livsvillkor i Göteborg. Syftet med rapporten är att ge en samlad beskrivning av ojämlika skillnader i livsvillkor och hur de skiljer sig mellan grupper i staden.

I den här sammanfattningen får du en kort presentation av rapportens innehåll. Du kan läsa om vad som hänt sedan förra rapporten, dagens kunskapsläge, hur de ojämlika skillnaderna i livsvillkor ser ut i Göteborg och om effektivt arbete för att skapa mer jämlika livsvillkor.

Att minska ojämlikhet tar tid och kräver tålamod

För de flesta är Göteborg en bra stad att växa upp och leva i. Men det finns stora ojämlika skillnader i livsvillkor mellan göteborgare. Skillnaderna är resultatet av ett samhälle som har vuxit fram under en lång tid. På samma sätt måste vi vara beredda på att resultatet av de insatser vi gör i dag kommer att dröja, ibland en hel generation fram i tiden. Vi måste ha tålamod och jobba systematiskt. Därför kan i många fall förändringen sedan förra Jämlikhetsrapporten verka blygsam. Trots detta ser vi redan i dag vissa tecken på hur jämlikheten och sammanhållningen i staden har utvecklats sedan förra rapporten *Skillnader i livsvillkor och hälsa i Göteborg 2014*.

Varför är det då motiverat att arbeta så intensivt med frågor som rör jämlikhet? Ett svar är att det står i svensk lagstiftning, i Regeringsformen, Socialtjänstlagen och Plan- och bygglagen. Rätten till en god levnadsstandard, arbete, bostad, hälsa och utbildning är alla grundläggande mänskliga rättigheter enligt FN:s allmänna förklaring. Forskning visar tydligt att jämlika samhällen fungerar bättre än ojämlika och att alla i samhället, även de som redan har goda livsvillkor, får det bättre om vi lyckas minska ojämlikheten. Att arbeta för likvärdiga livsvillkor för alla är dessutom en samhällsinvestering, rent ekonomiskt. Med det sagt är det etiskt, juridiskt och ekonomiskt oförsvarbart att inte agera för att motarbeta ojämlika livsvillkor. Alla vinner på en mer jämlik stad.

Fyra trender på fyra år

De förändringar vi ser i utvecklingen, sedan förra rapporten från 2014, kan bero på flera saker. Exempel på faktorer som spelar avgörande roller är globala och nationella trender och förändringar, integration och migration, konjunkturläget, demografiska förändringar i befolkningen och de normativa strukturerna i samhället. Många av faktorerna är komplexa och kräver därmed egna fördjupningsrapporter. Ett exempel är integration och migration, där stora förändringar har skett under främst 2015. Självklart påverkar alla de här faktorerna statistiken på olika sätt.

En del av utvecklingen kan också förklaras av det arbete som vi har genomfört sedan förra Jämlikhetsrapporten 2014. Men eftersom det tar tid att påverka livsvillkor, är stora delar av resultatet troligen en följd av insatser som har gjorts längre tillbaka i tiden i Göteborg.

1 Göteborgs aktörer mobiliserar sig för att minska ojämlikheten

För att lyckas i arbetet att minska ojämlika skillnader i livsvillkor måste Göteborgssamhällets olika nivåer, aktörer och arenor samarbeta. Göteborgs Stad har tillsammans med delar av civilsamhället och näringslivet jobbat för jämlikhet i många år. Men under de senaste fyra åren har vi sett en sällan skådad mobilisering, där fler än vi någonsin kunnat tro engagerar sig för att minska de ojämlika skillnaderna. Det visar att det finns ett otroligt engagemang för de här samhällsfrågorna.

2 Fortsatt allvarlig socioekonomisk segregation

Stadens socioekonomiska segregation är fortfarande påtaglig. Situationen har på vissa områden förvärrats sedan 2014 och är resultatet av det samhälle som vi har låtit växa fram under en lång tid tillbaka. Skillnaden i inkomst, mellan höginkomst- och låginkomsttagare, har ökat. Generellt har de med höga inkomster och lång utbildning fortsatt bättre livsvillkor och därmed också bättre hälsa och tillit jämfört med de som har kortare utbildning och låga inkomster. På andra områden syns ingen nämnvärd utveckling under de fyra åren, men ojämlikheten inom alla områden vi tittar på är både tydliga och allvarliga. Ser vi längre tillbaka än fyra år har skillnaderna ur de allra flesta aspekter ökat.

3 Fler går ut nian med behörighet till gymnasiet och fler har jobb

Sedan 2015 har klyftorna mellan stadens kommunala skolor minskat, när vi tittar på andelen elever med gymnasiebehörighet. Anledningen är bland annat att behörigheten på Bergsjöskolan ökat från 28 procent till 33 procent. De största förbättringarna har skett i Lundenskolan och i Ryaskolan. Ryaskolan har gått från 49 procent till 69 procent behöriga elever. Samtidigt ser vi att skillnaderna i arbetslöshet har minskat mellan olika områden i Göteborg. År 2011 hade 45 procent av de vuxna i ett av stadens mer resurssvaga områden jobb. 2015 hade andelen ökat till 52 procent. Om trenden med fler behöriga elever till gymnasiet och att fler får jobb håller i sig, kan de tillsammans skapa ett viktigt skydd mot ojämlika livsvillkor i det framtida Göteborg.

4 Samhällets kostnader för ojämlikhet ökar

Att arbeta för jämlikhet är en investering. Förutom att människor får ett bättre liv, kostar det mindre för samhället att förebygga till exempel ohälsa, än att ta hand om konsekvenserna. Stora skillnader i livsvillkor bidrar till ökad social oro, sämre sammanhållning och ökad otrygghet. Det betyder att när de socioekonomiska skillnaderna ökar, så ökar också samhällets kostnader. Arbetet för att minska ojämlika skillnader i livsvillkor är ett sätt att hushålla med samhällets gemensamma resurser. Om en femtedel av den ojämlika ohälsobördan i Sverige försvann skulle vi spara 200 miljarder per år. Vi kan göra annat för de pengarna. Vi kan använda dem för skattelättnader och till att investera i skola, vård och omsorg – något vi alla behöver genom hela livet. Att arbeta för jämlikhet är därför en investering både i människors liv och i Göteborg.

Dagens kunskap om jämlikhet och sammanhållning

Ett jämlikt och sammanhållet samhälle har, tack vare gemenskap och rättvis fördelning, en mer välmående befolkning, mindre social oro, större trygghet, ökad tillväxt och det tål påfrestningar i högre grad än ojämlika samhällen. Det skapar möjlighet för var och en att ha kontroll och inflytande över sitt eget liv.

Likvärdiga livsvillkor ger oss en jämlik och sammanhållen stad

Hållbar utveckling är ett sätt att stärka samhällsutvecklingen. Arbetet tar sin utgångspunkt i en social, miljömässig och ekonomisk dimension. I Göteborgs jämlikhetsarbete är social hållbar utveckling målet. Den miljömässiga hållbarheten är en förutsättning för att vi ska kunna leva och verka här och den ekonomiska hållbarheten blir då ett verktyg och medel. Det går inte att uppnå ett socialt hållbart samhälle om goda livsvillkor är ojämnt fördelade.

Likvärdiga livsvillkor är grunden för en jämlik stad. I en jämlik stad har alla likvärdig tillgång till samhällets resurser av god kvalitet. Det kan handla om utbildning, arbete, park och natur, bostad, sjukvård med mera. Alltså de förhållanden som råder där människor föds, växer upp, lever, arbetar och åldras. Om samhällets resurser är rättvist fördelade utgör det en nödvändig grundsten för likvärdiga livsvillkor. Befolkningens hälsa blir inte bara bättre utan också mer jämlikt fördelad. Även samhällets sammanhållning stärks. Det innebär starkare gemenskap och tillhörighet, men också att tilliten stärks i samhället.

Illustration av relationen mellan de olika hållbarhetsdimensionerna.

Vi har alla ett delat ansvar

Alla individer har, inom ramen för sitt utrymme för beslut och handlingar, eget ansvar för sina liv. Samhället har å andra sidan ett ansvar att skapa förutsättningar så att människor får ett gott och likvärdigt beslutsutrymme. Det är ett ansvar som definieras i vår lagstiftning.

Utgångspunkten i den här rapporten är att ojämlikhet i livsvillkor, och därmed också i hälsa och tillit, varken handlar om enbart individens ansvar eller enbart samhällets ansvar och skyldigheter. Det är snarare en samverkan där båda ömsesidigt förstärker varandra genom hela livet.

Ju högre social position, desto större möjligheter

Skillnader i socioekonomisk status, som utbildningsnivå, inkomst och position i yrkeslivet, kan förklara en stor del av ojämlikheten i en befolkning. Men det ger oss inte hela svaret. Det är när den socioekonomiska statusen kombineras med frågor som rör till exempel exkludering, marginalisering och diskriminering, som en grupps sociala position framkommer.

Grupper med en hög social position har tillgång till mer resurser, till exempel inflytande och pengar, bättre boenden, mer statusfyllda arbeten och så vidare. Forskningen pekar tydligt på att en grupps sociala position i relation till alla andra grupper i samhället får stor betydelse för bland annat hälsa och förväntad livslängd. Sambandet kan ses inom en rad viktiga områden. Om vi fortsätter beskriva sambandet med hjälp av hälsa ser vi att hälsan förbättras gradvis med stigande social position, oavsett vilken socioekonomisk grupp i samhället du tillhör. Det är ett centralt samband för jämlikhet och därmed också för den här rapporten.

Den sociala gradienten – ju högre social position, desto bättre hälsa eftersom livsvillkoren då är bättre.

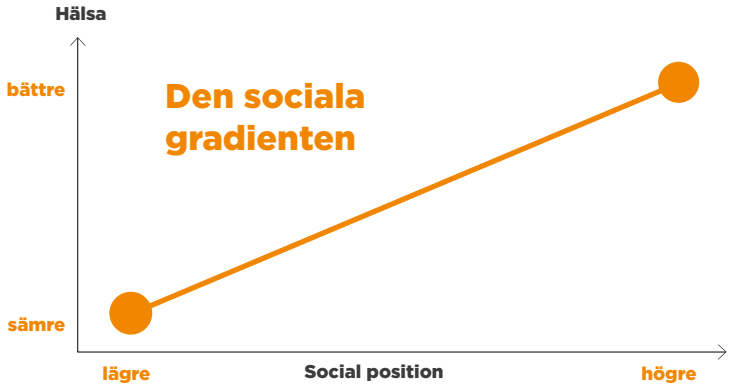

Svårt att bryta mönster

Det kan vara lättare att acceptera en viss grad av ojämlikhet, om den sociala rörligheten samtidigt är hög. Med det menas att en individs bakgrund inte begränsar dess möjligheter, eller att barns framtid inte i så stor utsträckning påverkas av föräldrarnas socioekonomiska status. Men det har visat sig att den sociala rörligheten är lägre än vad vi hittills känt till i Sverige. Det innebär att det verkar bli allt svårare för dagens barn att byta miljö och sammanhang eller att bryta mönster. Starka krafter påverkar vår sociala position och så kallade klassresor är svårare att göra nu än förr.

I dag ökar till exempel sannolikheten att hamna i de lägre inkomstgrupperna ju lägre inkomst föräldrarna har under en persons uppväxt. En aktuell Göteborgsstudie visar att 61 procent av barnen som bodde i utsatta områden och tillhörde synliga minoriteter fortfarande bodde kvar i liknande områden som vuxna. De hade även liknande ekonomiska förutsättningar när de blev vuxna, som de hade som barn. Andra studier har visat att det är vanligt med återinträde i fattigdom, alltså om du en gång varit fattig löper du högre risk att bli det igen. Vi ser också att grupper som har en hög socioekonomisk status verkar behålla sin position över flera generationer.

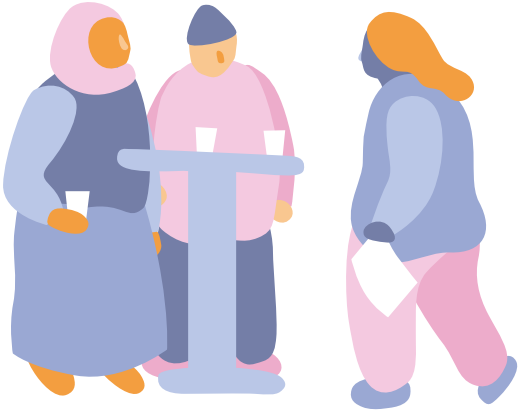

Livsvillkor i Göteborg

I Göteborg har barn och unga generellt goda möjligheter till en bra uppväxt. Samtidigt visar statistiken att det finns grupper av barn som har betydligt sämre uppväxtvillkor. Tiden upp till åtta års ålder brukar räknas som den absolut viktigaste i en människas liv. Det är då grunden för hela det kommande livet läggs. Det är under denna tid som vi har de bästa möjligheterna att kompensera för brister, stärka positiva faktorer och minska betydelsen av de negativa. Det är främst barn till ensamstående föräldrar, barn till föräldrar med kort utbildningsnivå, barn med många syskon, barn med utländsk bakgrund och de som har en kort vistelsetid i Sverige som generellt sett har sämre livsvillkor.

Hälsa och tillit kan visa hur likvärdiga livsvillkoren är

För att förstå hur jämlikt ett samhälle är kan vi titta på befolkningens hälsa och tillit, eftersom människors hälsa i stor utsträckning bestäms av deras livsvillkor. Världshälsoorganisationen (WHO) poängterar till och med att ett samhälles framgång kan mätas med graden av hälsa och hur den är fördelad i befolkningen. Generellt sett blir god hälsa ett mått på ett jämlikt samhälle. Även tillit är värdefullt att studera, eftersom det indikerar hur väl sammanhållet, och därmed jämlikt, ett samhälle är. När det sociala avståndet minskar och livsvillkoren blir mer jämt fördelade, stärks samtidigt samhällets sammanhållning och befolkningens hälsa.

Men för att ett samhälle ska bli jämlikt är det inte nödvändigtvis hälsan som ska förbättras, utan snarare de faktorer och livsvillkor som påverkar hälsan. Det samma gäller för tilliten.

Skillnader i hälsa

De ojämlika skillnaderna i självskattad hälsa är tydliga i Göteborg. Generellt kan sägas att de grupper som har bättre livsvillkor också i högre grad än andra uppger en bättre hälsa. I Göteborg ser vi att höginkomsttagare, oavsett kön, bakgrund och sexualitet, har bättre hälsa jämfört med de som har låga inkomster.

Vi ser, som förväntat, att vissa grupper i Göteborg systematiskt har bättre hälsa än andra. Män skattar sin hälsa högre jämfört med kvinnor. De som är födda i Sverige skattar sin hälsa högre än de som är födda utanför Sverige. Men skillnaderna minskar avsevärt när vi kontrollerar för inkomstnivå, det vill säga tar bort den effekt som ekonomin har på hälsan.

Vi ser också att kombinationen funktionsnedsättning och låg inkomst kraftigt förstärker

effekten på den självupplevda hälsan. Endast 30 procent av låginkomsttagare med funktionsnedsättning skattar sin hälsa som god, medan motsvarande andel bland höginkomsttagare med funktionsnedsättning är den dubbla. Eftersom detta är komplexa frågor ser vi också att de som bor i resursstarka områden i vår stad har bättre hälsa oavsett om de själva har en hög eller låg inkomst. Motsatsen gäller för de som bor i resurssvaga områden. Den enskildes sociala status och områdets status samverkar alltså och påverkar tillsammans hur hälsan utvecklas bland göteborgare.

Det finns en ojämlikhet i hur hälsan skattas mellan grupper med olika socioekonomisk status. De som har en hög social status, mätt till exempel med hjälp av inkomst, har en något högre skattad hälsa.

Ojämlikheten syns också för mer socialt utsatta grupper, som till exempel för utlandsfödda och framför allt för personer med funktionsnedsättning.Det betyder att det i Göteborg finns ojämlika skillnader i hälsa mellan göteborgare med olika social position.

Ojämlikheten i hälsa har mer eller mindre legat stilla över tid mellan inkomstgrupperna och könen, medan den har ökat för personer födda utomlands och för personer med funktionsnedsättning.

Stadens socioekonomiska segregation sammanfaller med hur hälsan fördelas i staden. I resursstarka mellanområden skattas hälsan högre än i resurssvaga områden.

Andel (%) vuxna (30–64 år) med självskattad god hälsa, uppdelat efter inkomst (2004–2015).

Ojämlik skillnad i upplevd god hälsa

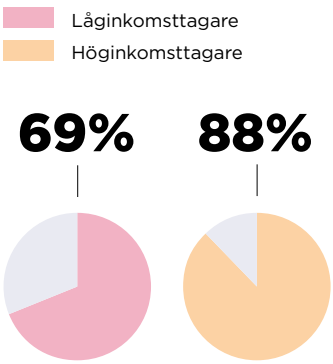

Självskattad god hälsa – kön

Andel (%) vuxna (30–64 år) med självskattad god hälsa, uppdelat efter kön (2004–2015).

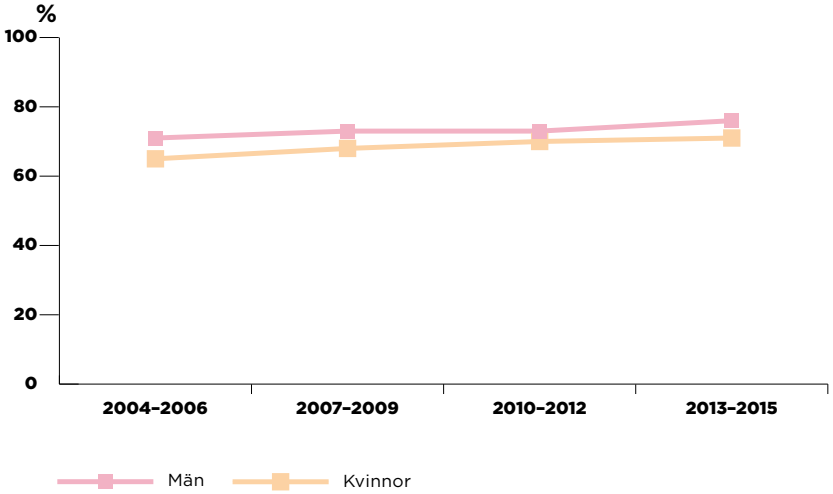

Självskattad god hälsa – födelseland

Andel (%) vuxna (30–64 år) med självskattad god hälsa, uppdelat efter bakgrund (2004–2015).

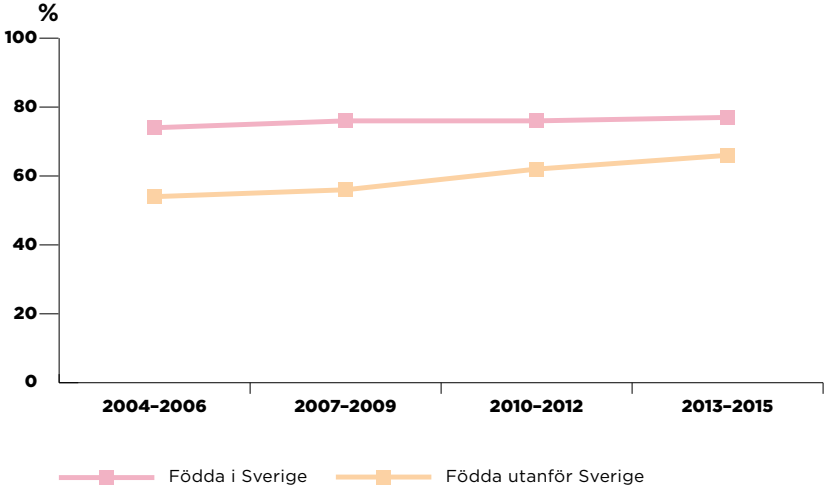

Självskattad god hälsa – funktionalitet

Andel (%) vuxna (30–64 år) med självskattad god hälsa, uppdelat efter funktionalitet (2004–2015).

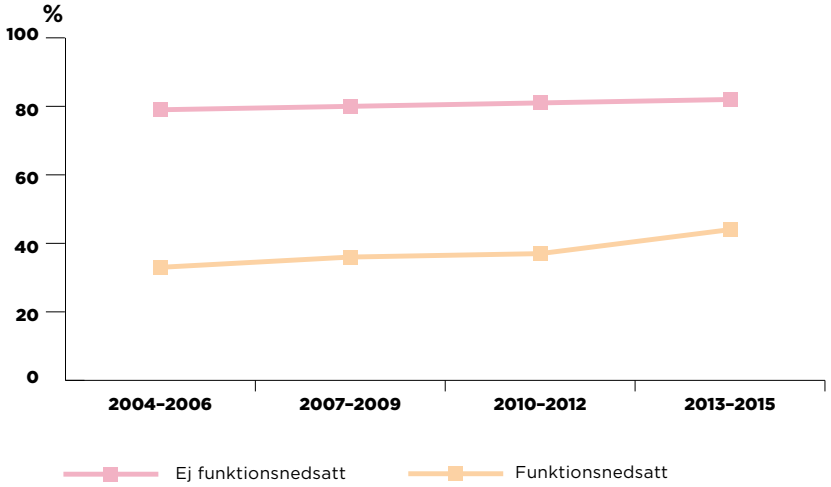

Självskattad god hälsa – områden

Andel (%) vuxna (16–84 år) med självskattad god hälsa, uppdelat efter respektive mätperiods högst eller lägst placerade mellanområde (2007–2015).

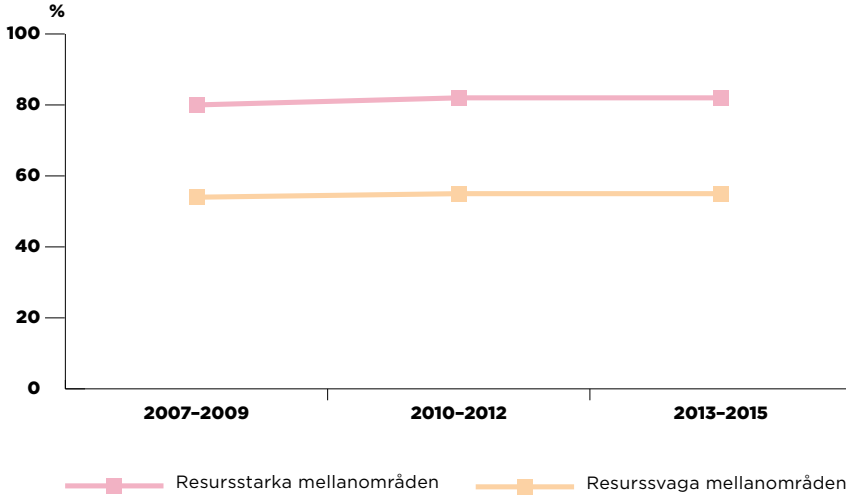

Det skiljer 7,5 år i förväntad medellivslängd för kvinnor och 9,1 år för män.

Höginkomsttagare, oavsett kön, bakgrund och sexualitet, har bättre hälsa jämfört med låginkomsttagare.

Tilliten till andra är låg bland låginkomsttagare, utlandsfödda och personer med funktionsnedsättning

Skillnader i tillit

De ojämlika skillnaderna i tillit till andra människor är tydliga i Göteborg och ojämlikheten har ökat över tid. De som har en hög inkomst har generellt också hög tillit till andra. Motsatsen ser vi bland låginkomsttagare i Göteborg.

Vi ser en tydlig skillnad i upplevd tillit mellan inrikes och utrikes födda. Sedan 2004 har tilliten minskat i Göteborg. Vi ser också att personer med funktionsnedsättning i lägre grad litar på sina medmänniskor jämfört med de som inte har en funktionsnedsättning.

Eftersom staden är socioekonomiskt segregerad blir skillnaderna i upplevd tillit också påtagliga mellan olika delar av staden. I resurssvaga mellanområden är tilliten lägre och i resursstarka områden är den högre. Det är ingen geografisk effekt vi ser, utan snarare en bild över huruvida livsvillkoren är likvärdigt fördelade eller inte, vilket påverkar känslan av tillit.

Samtidigt ser vi hur de med låga inkomster och bor i ett resursstarkt område har högre tillit, jämfört med de som har låga inkomster och bor i ett resurssvagt område. Det verkar som om områdets socioekonomiska karaktär förstärker upplevelsen av tilliten, oavsett inkomstnivå.

Det finns en ojämlikhet i upplevd tillit mellan grupper med olika socioekonomisk status. De som har en hög social status, mätt till exempel med inkomst, har också hög tillit till andra. Ojämlikheten syns också för mer socialt utsatta grupper. Låginkomsttagare, födda utanför Sverige samt personer med funktionsnedsättning, anger i lägre grad att de litar på sina medmänniskor. Det betyder att det finns ojämlika skillnader i tillit mellan göteborgare med olika social position. Stadens socioekonomiska segregation sammanfaller med upplevelsen av tillit. I resurssvaga mellanområden är tilliten lägre.

Tillit mellan människor – inkomstnivå

Andel (%) vuxna (30–64 år) som uppger att de har tillit till andra människor i sin närhet, uppdelat efter inkomst (2004–2015).

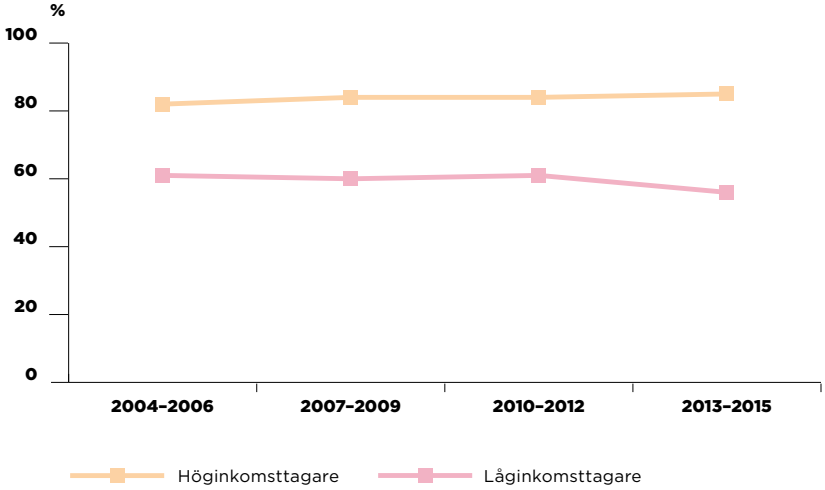

Tillit mellan människor – kön

Andel (%) vuxna (30–64 år) som uppger att de har tillit till andra människor i sin närhet, uppdelat efter kön (2004–2015).

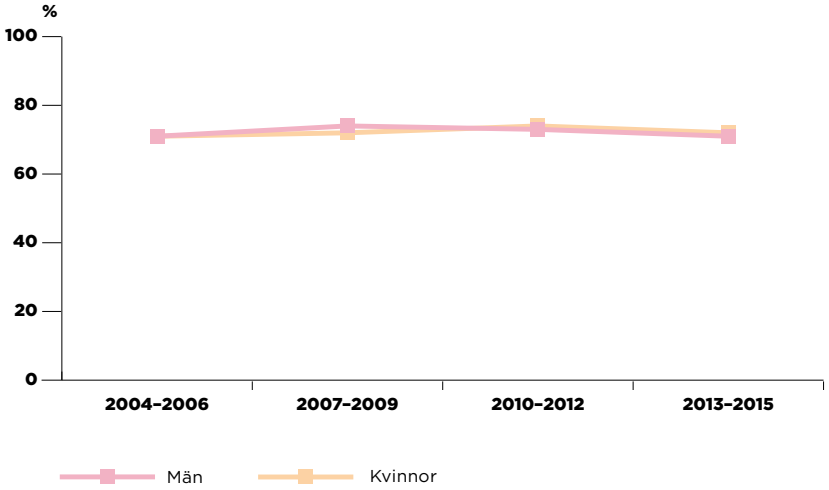

Tillit mellan människor – födelseland

Andel (%) vuxna (30–64 år) som uppger att de har tillit till andra människor i sin närhet, uppdelat efter bakgrund (2004–2015).

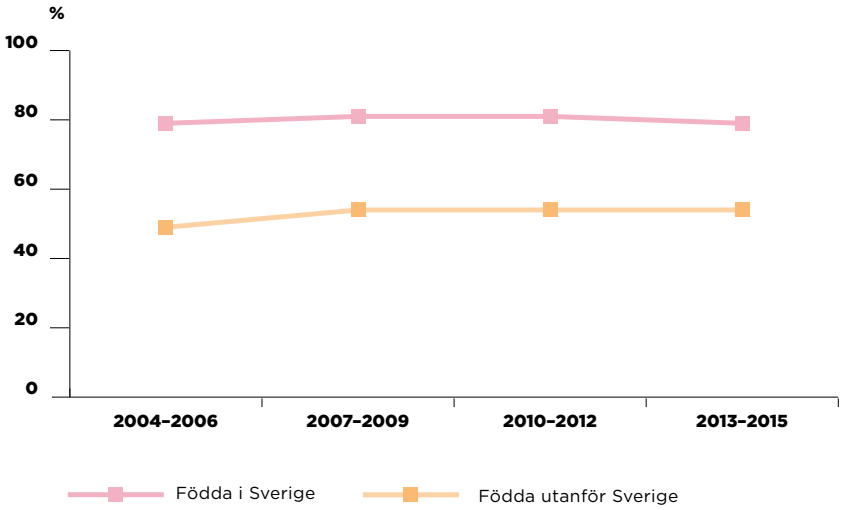

Tillit mellan människor – funktionalitet

Andel (%) vuxna (30–64 år) som uppger att de har tillit till andra människor i sin närhet, uppdelat efter funktionalitet (2004–2015).

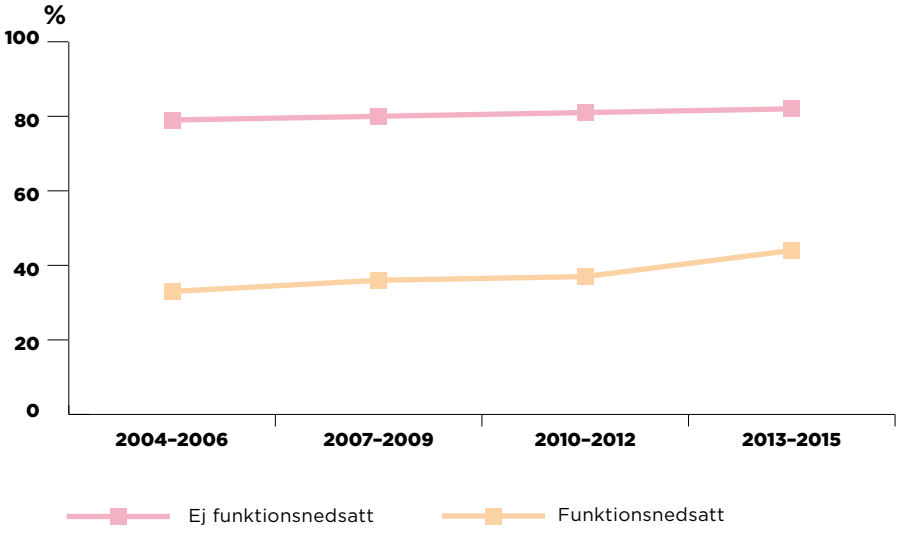

Tillit mellan människor – områden

Andel (%) vuxna (16–84 år) som uppger att de har tillit till andra människor i sin närhet, uppdelat efter respektive mätperiods mest resursstarka eller resurssvaga mellanområde (2007–2015).

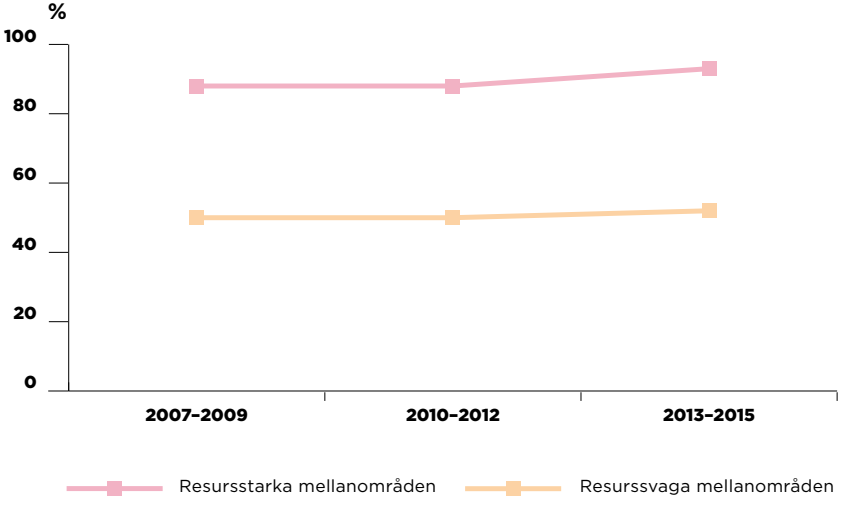

Skillnader i ekonomisk trygghet

Ekonomiska resurser är kanske det livsvillkor som tydligast sätter ramarna för livet – och levnadsstandarden och de ojämlika skillnaderna är tydliga i Göteborg. De ekonomiska förutsättningarna under uppväxten inverkar till exempel på barnens utbildning, betyg och behörighet till gymnasiet. Barn som växer upp med ekonomiskt utsatta hemförhållanden får oftare en lägre utbildningsnivå än andra, de riskerar i högre grad att hamna i kriminalitet, de blir oftare låginkomsttagare och får sämre möjligheter på arbetsmarknaden och bostadsmarknaden. Det är också högre risk att de själva får ekonomiska problem och behöver försörjningsstöd som vuxna. I Göteborg är de barn som är nöjda med familjens ekonomi också betydligt mer nöjda med sig själva.
Av de barn som är missnöjda med familjens ekonomi är 34 procent också missnöjda med sig själva. Det visar att redan i tidig ålder påverkar den ekonomiska situationen hur vi mår och ser på oss själva.

Inkomstspridning

I det område som har stadens lägsta årsinkomst ligger den på 141 909 kronor.
I området med den högsta, ligger årsinkomsten på 412 256 kronor per år, vilket ger en skillnad på 270 347 kronor. Detta är ett mått på inkomstspridningen efter samhällets omfördelande åtgärder - och därmed skillnaden mellan vad göteborgarna med lägst respektive högst inkomst har att leva på under ett år. Här tas ingen hänsyn till förmögenhet och inkomst av kapital. Det betyder att skillnaderna hade ökat även om förmögenhet hade räknats in. Före 1990 skilde det 40 procent i disponibel inkomst mellan Hovås och Hammarkullen. År 2006 hade Hovåsborna 262 procent mer än de som bor i Hammarkullen.

I vissa områden i Göteborg är inkomsten så låg att det nästan är omöjligt att upprätthålla en skälig levnadsstandard.

I den förra Jämlikhetsrapporten användes istället medelinkomsten, det vill säga ett mått som speglar inkomstskillnaderna innan omfördelning av resurser. Skillnaden i medelinkomst är därför betydligt högre och visar hur det hade sett ut om vi inte hade fördelat om våra resurser. Skillnaden i medelinkomst har också ökat sedan förra rapporten och än mer kraftigt om vi går tillbaka ända till 1990-talet.

Om det i hushållet finns bra utbildning och hög inkomst kan de som bor där räkna med ett långt och hälsosamt liv. Med ett signifikant undantag. Forskning visar att när hustruns inkomst ökar, då ökar också makens risk för förtida död. Det motsatta gäller för kvinnor. Särskilt stor risk för förtida död, och även psykisk ohälsa, löper höginkomsttagande män vars fruar får en högre inkomst. Anledningen tros vara att männen förlorar i social status.

Disponibel inkomst (SEK) per konsumtionsenhet, uppdelat efter primärområde (2015).

Det skiljer 270 000 kronor i årsinkomst mellan stadens olika områdem

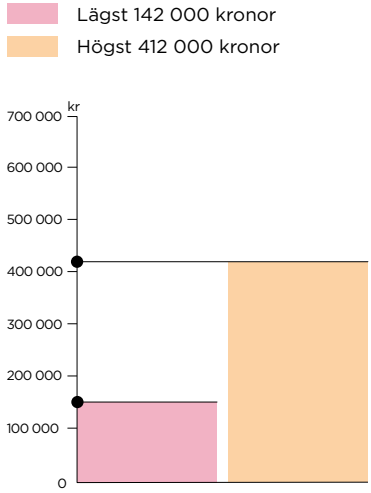

Ekonomisk utsatthet – risk för fattigdom

Ekonomisk utsatthet är ett mått som är beroende av levnadsnivån i det omgivande samhällets traditioner och normer. Levnadsnivån jämförs alltså med alla andra. Med detta synsätt är det fullt möjligt att ha de fysiska behoven tillfredsställda (mat, kläder, boende etcetera) men ändå leva i en ekonomiskt utsatt situation, med sociala konsekvenser som följd. I Sverige i dag är det kvinnor över 65 år och personer som är födda utomlands, som är mest utsatta för fattigdom enligt detta relativa mått. I Göteborg ser vi att i de mer resurssvaga områdena lever strax över hälften av barnhushållen i risk för fattigdom. I de resursstarka områdena har nästan samtliga barnhushåll en god eller hög ekonomisk standard. Risken för fattigdom är liten.

Sedan den förra Jämlikhetsrapporten 2014 ser vi ingen förbättring. Staden tycks alltså inte ha blivit mer jämlik när barnhushållens ekonomiska standard studeras.

Andel (%) barnhushåll med disponibel inkomst per konsumtionsenhet under 60 procent av medianinkomsten för samtliga barnhushåll i Göteborg, uppdelat efter primärområde och år (2015).

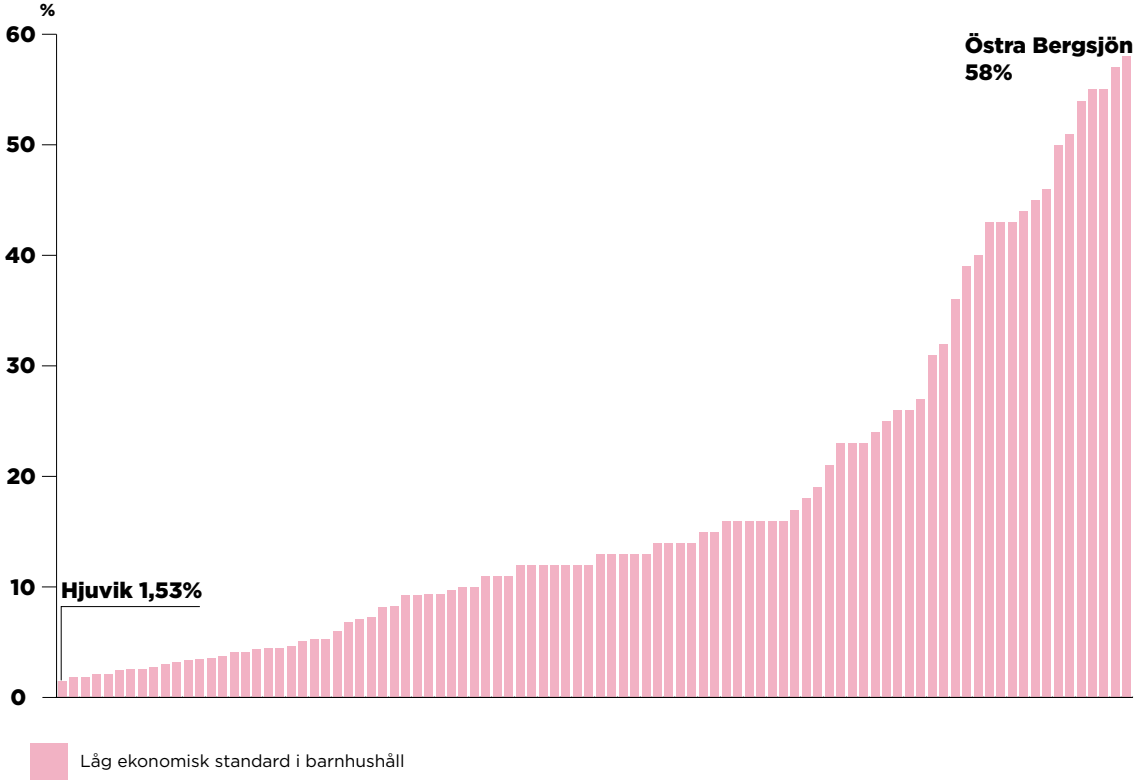

Långvarigt ekonomiskt bistånd

Ett absolut mått på ekonomisk utsatthet är långvarigt ekonomiskt bistånd. De stadsdelar som betraktas som mer resursstarka har, som förväntat, lägre andel som erhåller bidrag. Motsatsen ser vi i de mer resurssvaga stadsdelarna. Angered har högst andel hushåll som erhåller långvarigt försörjningsstöd i Göteborg. Sett till det faktiska antalet hushåll som erhåller långvarigt försörjningsstöd märks en generell minskning i Göteborg. Det är särskilt tydligt i Angered. Vi vet dock inte om detta beror på om behovet av försörjningsstöd har minskat eller att det bara handlar om att utbetalningarna har minskat.

Skillnader i utbildning

Utbildning skapar möjligheter och ökar förutsättningarna för ett gott liv, och är på så sätt ett viktigt livsvillkor. Utbildning rustar oss också med en mängd olika resurser, som värdesätts i vårt samhälle och förväntas ge bland annat bättre hälsa. De stärker också våra chanser på arbetsmarknaden och möjligheten till självförsörjning. Barn som växer upp i ekonomiskt resursstarka hem med föräldrar som har lång utbildning är väl rustade för framtiden. Ofta får även barnen en lång utbildning själva och därmed bättre hälsa, högre välbefinnande, högre inkomster och lever längre.

Det är tydligt att det finns påtagliga skillnader mellan olika socioekonomiska områden i staden, där de mer resursstarka områdena har fler invånare med längre utbildning. Motsatsen ses i de mer resurssvaga områdena. I Stora Sigfridsplan, ett av stadens mest resursstarka mellanområden, har 47 procent av de vuxna en eftergymnasial utbildning på tre år eller längre. I Norra Angered, ett av de mer resurssvaga mellanområdena i staden, är motsvarande andel 12 procent.

Utbildningsnivån påverkar medellivslängden

En hög utbildningsnivå kan fungera som en skyddsfaktor och stärker förutsättningarna för ett långt och hälsosamt liv. I Sverige i dag lever de som har en lång utbildning sex år längre än de som har en kort utbildning. Även i grupper med jämförbar utbildningsnivå finns skillnader. Män med forskarexamen har till exempel lägre förtida dödlighet än män med annan typ av hög universitetsutbildning, som läkare och advokater. Det visar att det även inom gruppen med hög social position finns påtagliga skillnader.

Sambandet mellan utbildningsnivå och livslängd förs vidare mellan generationer, eftersom barn till föräldrar med lång utbildning sannolikt kommer leva längre än barn till föräldrar med kort utbildning.

I Göteborg skiljer det upp till 7,5 år i medellivslängd för kvinnorna och upp till 9,1 år för männen, när stadens olika områden jämförs med varandra.

Barns skolresultat

En fullständig skolgång, även med endast genomsnittliga betyg, ger ett starkt skydd mot utanförskap i framtiden. Utebliven gymnasiebehörighet kan innebära framtida problem och begränsade framtidsutsikter och valmöjligheter. Bland annat försämras etableringen på arbetsmarknaden och deltagandet i samhället.

I Göteborg är 49 procent av barnen till föräldrar med en kort utbildning behöriga till gymnasiet. Motsvarande siffra är 93 procent bland barn till föräldrar med lång utbildning.

Betydelsen av föräldrarnas utbildningsnivå har ökat över tid. Detsamma gäller skolor som inte lämnat statistik för samtliga år sedan 2015.

Sedan 2015 har klyftorna mellan elever på stadens kommunala skolor minskat något. Det främst genom att andelen behöriga på Bergsjöskolan har ökat från 28 procent till 33 procent. Högst andel behöriga finns på Nya Påvelundsskolan (97 procent). Så stora skillnader i gymnasiebehörighet kan innebära såväl ett individuellt utanförskap som framtida samhällskostnader och ökad polarisering.

På vissa skolor blir 3 av 10 elever behöriga till gymnasiet på andra blir nästan alla behöriga.

---

5 av 10 barn till föräldrar med kort utbildning är behöriga till gymnasiet. Motsvarande är 9 av 10 för barn till föräldrar med lång utbildning.

Kommunala skolor med högst respektive lägst andel (%) elever i åk 9 som har behörighet till yrkesprogram i gymnasiet, uppdelat efter skola och stadsdel (2017).

Skillnader i gymnasiebehörighet

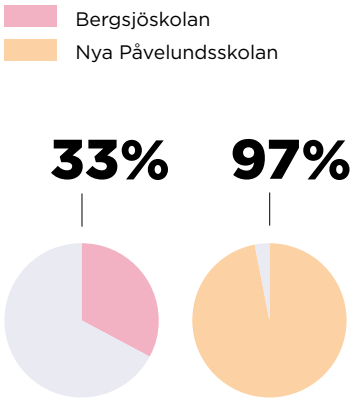

De största förbättringarna i behörighet sedan 2015 finns i Lundenskolan och i Ryaskolan. Ryaskolan har gått från att 49 procent av eleverna erhåller gymnasiebehörighet till att 69 procent gör det. I samma stadsdel som Ryaskolan finns Sjumilaskolan, där vi kan se den största försämringen med ett tapp på 27 procentenheter de senaste två åren. Sjumilaskolan har gått från 65 procent till 38 procent när det gäller hur många elever som får gymnasiebehörighet.

Skillnader i arbete och möjlighet till självförsörjning

När vi studerar jämlikhet använder vi flera mått som direkt eller indirekt har med arbete att göra, till exempel utbildning, inkomst och status. Arbetslivet som helhet är av stor betydelse för livsvillkoren. Till exempel vet vi att barn som växt upp med långtidsarbetslösa föräldrar i större utsträckning själva blir arbetslösa och lider mer av olika psykiska problem än andra.

Arbetslöshet och förvärvsarbete

I Bergsjön, som är ett av stadens mest resurssvaga mellanområden, är långtidsarbetslösheten nästan 10 procent. I Södra Skärgården, som är ett av stadens mest resursstarka mellanområden, är däremot inte ens en halv procent av befolkningen är långtidsarbetslös. Gruppen utlandsfödda är generellt överrepresenterad bland de arbetslösa. Men så har det inte alltid varit. Fram till mitten av 1970-talet var inrikes födda och utrikes födda lika etablerade på den svenska arbetsmarknaden.

I mellanområdet Södra Västkusten är andelen som förvärvsarbetar 89 procent. Det är ett av stadens mest resursstarka mellanområden. Lägst andel förvärvsarbetande, 52 procent, finns i Bergsjön som är ett av stadens mest resurssvaga mellanområde. Högst andel förvärvsarbetande har vi dock i ett annat resursstarkt område nämligen i Torslanda med 92 procent. Det är en skillnad på 40 procentenheter mellan stadens högsta och lägsta andel vuxna som förvärvsarbetar.

Sedan förra rapporten har skillnaderna både i andelen arbetande och arbetslösa minskat något mellan olika områden i Göteborg. År 2011 förvärvsarbetade 45 procent av de vuxna i ett av stadens mer resurssvaga mellanområden. År 2015 hade andelen ökat till 52 procent.

Andel (%) förvärvsarbetande vuxna (25–64 år) över tid, uppdelat efter mellanområde (2008–2015).

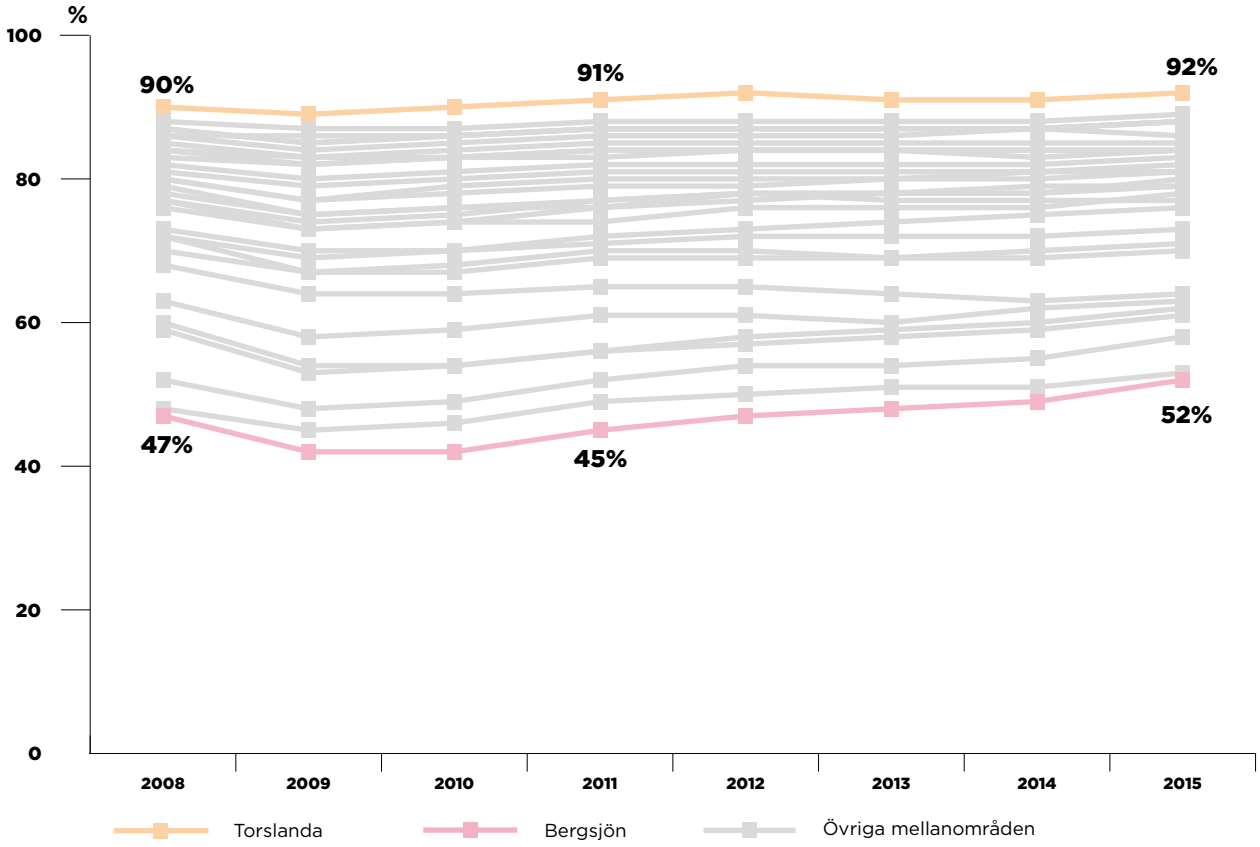

Flest förvärvsarbetande, nio av tio, har Torslanda följt av Södra Västkusten. I Bergsjön förvärvsarbetar 5 av 10.

I Södra Angered är 9,6 % långtidsarbetslösa. Motsvarande siffra är 0,44 % i Södra Skärgården.

34 % av de som arbetar är fattiga bland de som är födda utomlands och som har barn som bor hemma.

16 % av de som arbetar är fattiga.

Arbetande fattiga

Det är inte bara de som saknar arbete som har fått det mer svårt ekonomiskt. I Göteborg är 16 procent av samtliga förvärvsarbetande vuxna (20–64 år) relativt fattiga. Det vill säga att trots ett eller flera jobb har de en inkomst som ligger 60 procent under den disponibla medianinkomsten. Detta beskrivs ofta som arbetande fattiga. Av de göteborgare som är födda i Sverige och har barn som bor hemma är 7,6 procent arbetande fattiga. Motsvarande uppgift för de som är födda utomlands är 34 procent.

Vi ser också att bland de göteborgare som räknas som arbetare, och som är födda i Sverige och har barn som bor hemma, är 7,7 procent arbetande fattiga. Motsvarande siffra för de som är tjänstepersoner är 2,4 procent. Bland de som är födda utomlands och har barn som bor hemma är 20 procent arbetande fattiga bland arbetarna och 7 procent bland tjänstepersonerna. Skillnaderna mellan utrikes födda och inrikes födda föräldrar beror till stor del på strukturell diskriminering på arbetsmarknaden.

Andel (%) relativt fattiga av samtliga individer som är förvärvsarbetande (20–64 år), uppdelat efter arbetare respektive tjänstepersoner samt bakgrund (2015).* Barn som är 20 år eller yngre finns i hushållet.

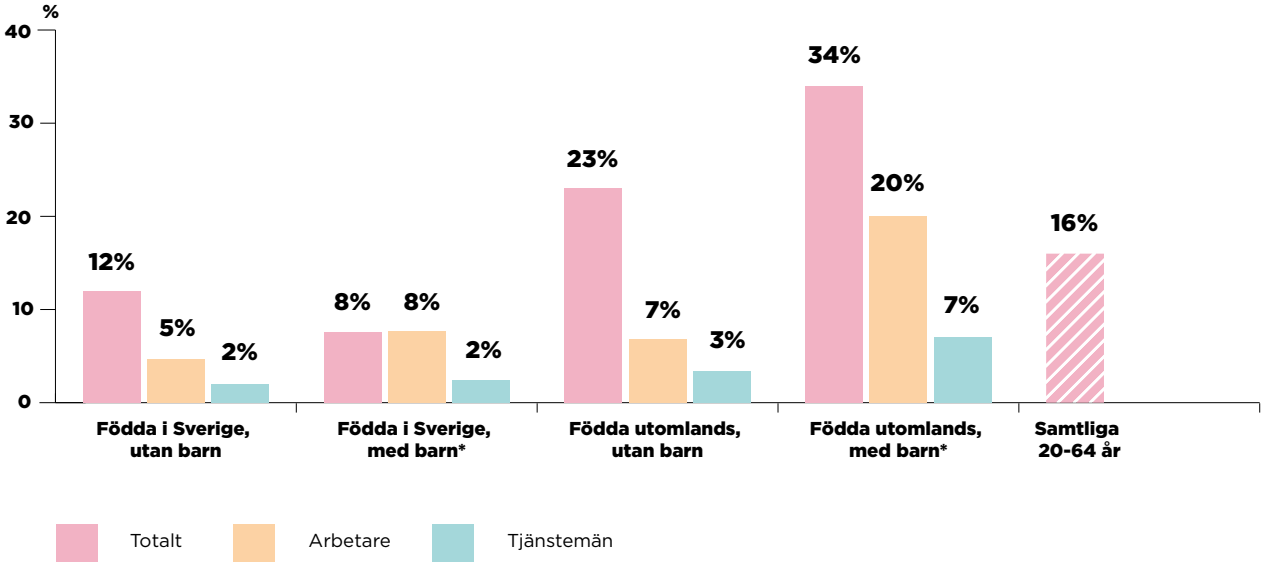

Skillnader i livsmiljö

Stadens utformning påverkar människors liv på ett påtagligt sätt. Den miljö där vi växer upp, leker, bor, arbetar, tillbringar fritiden och åldras skapar förutsättningar för till exempel hälsa och tillit. Det är också miljöer som kan främja tryggheten och delaktigheten i samhället. Inte minst är dessa goda livsmiljöer viktiga förutsättningar för att ge våra barn en god start i livet.

Trygghet

I socioekonomiskt starka områden är den upplevda tryggheten högre än i de socioekonomiskt svaga. I mellanområdena Södra Västkusten och Stora Sigfridsplan är 80–85 procent av de vuxna i befolkningen trygga i sin utomhusmiljö. I Bergsjön, som är ett av stadens mest resurssvaga områden, är motsvarande andel 63 procent.

På samma sätt uppger barn i resursstarka familjer i högre grad att de är trygga.

Sedan 2010–2012 har skillnaderna minskat marginellt, framför allt till följd av att tryggheten i de mer resursstarka mellanområdena har minskat något.

Bostadsbrist och trångboddhet

En passande bostad är ett grundläggande livsvillkor. Bostadsbristen innebär att det kan vara svårt för vissa grupper att etablera sig på bostadsmarknaden. Särskilt ensamstående med barn har svårt att få en bra egen bostad. Det har också konstaterats att trångboddhet är vanligt förekommande bland ekonomiskt utsatta barnfamiljer. Bland annat påverkas barnens möjligheter till lugn studiemiljö vilket gör att de blir mer beroende av uppehållsrum och andra offentliga miljöer, än barn som växer upp i mer resursstarka familjer.

År 2017 är 6,2 procent av hushållen i Göteborg extremt trångbodda enligt Hyresgästföreningens definition. I diagrammet ser vi att det är stora skillnader mellan stadens mest resursstarka och resurssvaga mellanområden. Högst andel extremt trångbodda finns i Västra Biskopsgården (20 procent) och lägst andel på Södra Västkusten (1,1 procent). I stadens mest resurssvaga områden är alltså upp emot var femte hushåll trångbott.

Andel (%) extremt trångbodda hushåll, inom de mest resursstarka respektive resurssvaga mellanområdena (2015).
Enligt Hyresgästföreningens egen definition av ”extrem trångboddhet”. Som trångbodda räknas hushåll på minst tre personer med en boendeyta på högst 40 kvadratmeter. Har hushållet mer än 80 kvm är de som bor där inte trångbodda oavsett hushållets storlek.

Ojämlik skillnad i extrem trångboddhet

Västra Biskopsgården
Södra Västkusten

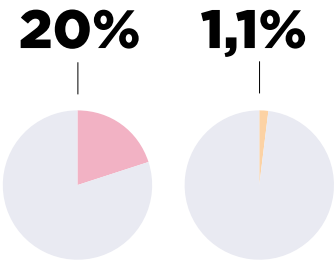

7 av 10 barn i Angered trivs i sitt bostadsområde.
9 av 10 barn i Majorna-Linné trivs i sitt bostadsområde.

Höginkomsttagare är mer trygga jämfört med låginkomsttagare.

20 % av hushållen är extremt trångbodda i Västra Biskopsgården. I Södra Västkusten är motsvarande andel 1,1 %.

I Östra Angered har har 1 av 10 barn en lekplats inom 300 meter. I Mariaplan har nästan 9 av 10 barn det.

88 % av höginkomsttagarna är trygga. Motsvarande andel är 69 % bland låginkomsttagarna.

Barns närhet till utomhus- och fritidsmiljö

Jämlik tillgång till grundläggande samhällsservice, fritid, kultur och friluftsliv är viktiga komponenter för att stärka jämlikheten och är en förutsättning för ett gott liv. En jämlik stad utifrån närhet och tillgänglighet för alla, handlar om att organisera stadsmiljön så att det mesta som behövs för att klara vardagen finns nära.

I diagrammet synliggörs skillnader mellan stadens mellanområden och närhet till lekplatser. De mest resurssvaga områdena placerar sig under genomsnittet i Göteborg, vilket innebär att en förhållandevis låg andel barn som bor där har en lekplats inom 300 meter. Viktigt i detta sammanhang är, förutom närhet och tillgänglighet, också frågor som rör attraktivitet, det vill säga hur upprustade och trygga lekplatserna är. Vi måste också tänka på att det är fågelvägen som mäts och inte det faktiska gångavståndet. Stora barriär kan ligga mellan barnets hem och lekplatsen, som till exempel vatten, trafikleder eller tågräls.

Andel (%) barn som har en lekplats inom 300 meter fågelvägen från sin bostad, uppdelat efter mellanområde (2016). Stadens mest resurssvaga områden är markerade och det framgår att tre av fem av de områdena har en lägre närhet jämfört med genomsnittet i staden.

Ojämlik skillnad i närhet till lekplats

Östra Angered

Majorna-Linné

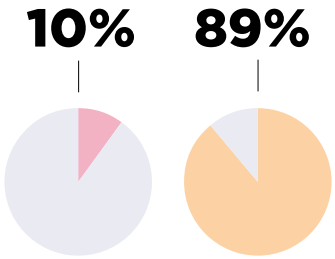

Utgångspunkter för jämlikhetsarbetet

Göteborgs Stad satsar långsiktigt och uthålligt på att skapa en mer jämlik stad. Vi ska minska skillnader i livsvillkor. Då kan sammanhållningen, tilliten och delaktigheten öka samtidigt som göteborgarnas hälsa blir mer jämlikt fördelad. Jämlikhet är inte något som uppnås en gång för alla och sedan finns kvar. Den måste återerövras hela tiden.

Ett jämlikhetsarbete handlar om att vi måste arbeta i och för hela staden. För att arbeta effektivt behöver arbetet samtidigt prioriteras så att de göteborgare och de områden som har störst behov får mer.

Arbetet ställer också krav på att många olika aktörer, såväl offentliga som privata och frivilliga, arbetar tillsammans.

För att blir en mer jämlik och sammanhållen stad behöver vi göra mer och göra bättre av det som är effektivt.

Tidiga insatser mest lönsamma för både individ och samhälle

Tyngden i ett jämlikhetsarbete ska ligga på tidiga insatser i barns liv, innan problemen har uppstått eller blivit för stora. Små främjande och förebyggande insatser tidigt i ett barns liv kan ge stor effekt. Dels är de samhällsekonomiskt lönsamma, med vinster som mångfaldigt överstiger den ursprungliga insatsen. För att öka insatserna som syftar till att främja små barns livsvillkor måste dessa ses som investeringar i stället för kostnader. Insatserna blir en investering i den enskildes liv, eftersom de skapar förutsättningar att leva det liv du själv värdesätter. Ett sådant här angreppsätt kan alltså spara på stadens framtida resurser, både humana och ekonomiska.

En sämre uppväxt och små riskfaktorer i barndomen tenderar att växa sig starkare under livet – de negativa effekterna samlas på hög och leder till högre risk för sämre livsvillkor ju äldre du blir. Tidiga insatser kan stötta de positiva effekterna och mycket kan vinnas på lång sikt. Om inget görs eller om de negativa effekterna snarare förstärks under livet kan resultatet bli stora ojämlika skillnader i livsvillkor. Att arbeta med tidiga insatser ska genomsyra hela arbetet Jämlikt Göteborg.

Insatser till alla – men mer där de behövs som mest

Det finns flera sätt att planera och prioritera insatser för ökad jämlikhet. Mest lönsamt är att inte bara välja ett sätt, utan flera samtidigt och efter behov. Till exempel kan ett litet problem som drabbar många behöva prioriteras framför stora problem som drabbar få i befolkningen.

Det behövs insatser som är allmänna och riktar sig till hela befolkningen. Fokus ligger på att främja det positiva och öka förutsättningarna för god folkhälsoutveckling, öka tilliten och stärka det sociala kapitalet. Sådana insatser ses ofta som de mest samhällsekonomiskt lönsamma. Insatser kan också behöva riktas och vara mer specifika till sin karaktär. De ska vända sig till grupper av göteborgare eller områden som är exponerade för en eller flera riskfaktorer och handlar om att förhindra en negativ utveckling. Ibland krävs också specialinsatser till individer i riskzoner som lever med allvarliga och identifierade problem. Då handlar det om att förebygga att problemet fördjupas, sprids eller får krisartade konsekvenser. Detta sättet att planera och prioritera insatser ska genomsyra hela arbetet Jämlikt Göteborg.

Ett effektivt arbete handlar om att arbeta i och för *hela* staden och om *alla* göteborgare.

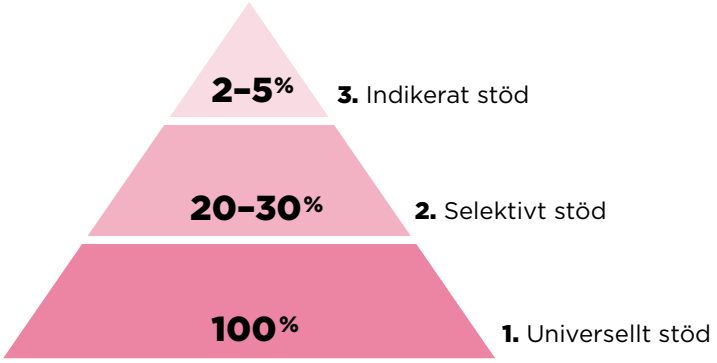

Illustration över de tre strategierna för att uppnå mer jämlika livsvillkor och därigenom även bättre hälsa och högre tillit i samhället.

De universella insatserna ska vända sig till alla (100 procent), de selektiva behöver omkring 20–30 procent av befolkningen. Medan den sista strategin med de indikerade insatserna främst vänder sig till de 2–5 procent av befolkningen med allvarlig problematik.

Arbetet för ett jämlikt och sammanhållet Göteborg

Familjecentrerat arbetssätt och föräldrar

För barns utveckling är familjemiljön, föräldrar och andra vuxna i deras närhet den i särklass mest avgörande faktorn för barns utveckling och hälsa. För att ge varje barn en god start i livet satsar Göteborg stort på att utveckla och växla upp det familjecentrerade arbetssättet. Det innebär bland annat minst en familjecentral i varje stadsdel som samverkar med andra lokala arenor där föräldrastöd kan bedrivas. Föräldrastödet ska vara likvärdigt och samordnat över hela staden. För att nå ut till de familjer som behöver det mest utvecklas även det uppsökande arbetet och hembesök. Det familjecentrerade arbetet bygger en långsiktig och stabil grund för generella och tidiga insatser för barn och familjer.

Staden där vi läser för våra barn

I en stad där vi läser för och med våra barn är fler behöriga till gymnasiet, fler kan vidareutbilda sig och fler har lättare att få jobb. Staden där vi läser för våra barn är en särskild mobilisering för att öka jämlikheten och en kraftsamling för tidig språkutveckling och betydelsen av läs -och berättarstunder. En tidig utveckling av språket ger människor mer inflytande över sina liv och är en investering för både barnet och samhället. Att kraftsamla för fler gemensamma läs- och berättarstunder är ett sätt att plocka ner en komplex fråga till något som vi alla enkelt kan göra.

På Göteborgs bibliotek finns bokpåsar och bokmärken med högläsningstips, det genomförs hembesök hos barnfamiljer för att prata om språkutveckling och flera kapprums-bibliotek har skapats. Det finns uppsökande läsambassadörer med olika språkbakgrund och Göteborgs Stads förskolor, familjecentraler, bibliotek med flera har fått material om läsningens betydelse att dela ut till familjer de möter. Materialet finns också inom barnhälsovården.

Förskolan som huvudroll i jämlikhetsarbetet

Ofta hamnar skolan i fokus när det gäller barns lärande och uppväxt. Dagens forskning lyfter dock allt mer fram förskolans betydelse för att minska ojämlika skillnader och skapa likvärdiga möjligheter för alla barn. Att stärka förskolans roll och skapa rätt förutsättningar är därför strategiskt viktigt. Fokus är vid att få fler barn till förskolan, öka närvaron hos de inskrivna barnen. Ett led i detta är att även se över vad som utgör hinder för de föräldrar som inte har sina barn i förskolan och vidta åtgärder. Det kan till exempel handla om att se över regler och taxor.

Skolgång efter varje elevs förutsättningar och behov

En fullständig skolgång, även med endast genomsnittliga betyg, ger ett starkt och viktigt skydd mot utanförskap och ohälsa oavsett elevens bakgrund. Det är tydligt att det blir en stor klyfta mellan barn som har och inte har behörighet till gymnasiet. För att skapa en mer likvärdig skola, genomförs flera insatser i Göteborg. Ett systematiskt närvaroarbete pågår och samtidigt är det angeläget att se över hur man kan utveckla och förstärka betydelsen av det kompensatoriska stödet, som studiehandledning på modersmål. Forskning visar att skolornas fysiska miljö påverkar elevens skolgång. Därför prioriteras att skolor ska ha likvärdiga fysiska skolmiljöer och materiell utrustning för jämlik utbildning. En plan för upprustning av skollokaler med start i utsatta områden ska tas fram.

Kultur och fritid för alla barn och unga

Göteborgs Stad har tagit fasta på vikten av barn och ungas förutsättningar till en meningsfull fritid och deltagande i kultursammanhang. Vid sidan av lärandet har nämligen fritiden en stor betydelse för barns och ungas utveckling. Att känna till och även känna sig välkommen till det utbud av idrotts- och föreningsaktiviteter samt kulturella verksamheter som finns är en förutsättning. Ur ett jämlikhetsperspektiv är det viktigt att göra den kommunala musikskolan mer tillgänglig för alla barn oavsett kön, traditionella normer,

socioekonomisk bakgrund, kultur eller funktionsnedsättning. Förslaget att alla elever i årskurs 1 och 2 samt särskoleklasser får tillgång till kulturskolans utbud i anslutning till skoldagen, bidrar till att minska skillnader kring vem som annars brukar nyttja kulturskolan. Att erbjuda kostnadsfria aktiviteter i kulturskolans regi i anslutning till skoldagen samt i skolans lokaler, ökar chanserna för mer jämlika förutsättningar. Samtidigt pågår arbete erbjuda kostnadsfria kulturaktiviteter och fritidsupplevelser som elever gör tillsammans med barn från andra stadsdelar.

Mer tid i förskolan

I Västra Göteborg erbjuds alla barn i Centrala Tynnered minst 25 timmar förskola i veckan. Syftet är att utjämna skillnader i barns utveckling och lärande samt främja integration. Tidigare erbjöds barn olika tid i förskolan beroende på deras föräldrars sysselsättning. Nu får istället de barn som behöver det mest mer tid i förskolans pedagogiska verksamhet. Det kan på sikt utjämna skillnader i till exempel barns skolresultat. Vi ser detta som en investering för framtiden.

Fler arbeten till göteborgarna

Ett gott och jämlikt arbetsliv spelar en avgörande roll i en jämlik och sammanhållen stad. Men det är först om sådana förutsättningar fördelas likvärdigt mellan göteborgare. Goda arbetsförhållanden kan stärka familjens och individens ekonomi, sociala status, personliga utveckling, sociala relationer och självförtroende. Arbetslivet är också en demokratisk arena, som är viktig för den sociala sammanhållningen. I Göteborg har modellen för det stegvisa jobb- och kunskapslyftet tagits fram för ett snabbare inträde på arbetsmarknaden, med möjlighet till både arbete och kompetensutveckling. Samtidigt riktas insatser mot de mest resurssvaga områdena (även kallat särskilt utsatta områden) i staden.

Språngbräda för jobb till föräldrar

Vi vet att om föräldrarna har ett arbete kommer det gynna hela familjen, inte minst barnen. *Språngbärdan* i Västra Göteborg går ut på att ge personer som är långtidsarbetslösa eller har varit långtidsberoende av försörjningsstöd stöd att komma ut i arbetslivet. Satsningen började som ett projekt men är nu en permanent verksamhet i stadsdelen Västra Göteborg. I arbetet matchas personer till stadsdelens verksamheter och får möjlighet till praktik. Därefter, i samverkan med Arbetsförmedlingen och fack, får personen möjlighet till anställning under ett år. Tjänsterna innebär att de är en extra resurs i ett arbetslag. Samtidigt får de stöd att söka jobb. Personen går sedan vidare till nystartsjobb, utbildning eller arbete. Hittills har ett flertal personer gått från långtidsarbetslöshet till en sysselsättning med lön.

Barn ska få plats i den byggda staden

Stadsutveckling är komplext, med många aktörer och många målkonflikter. Men Göteborgs Stad kraftsamlar med gemensamma analyser, samverkan med andra aktörer och ökad delaktighet hos medborgarna, för att minska de ojämlika livsvillkoren. En utgångspunkt i jämlikhetsarbetet är att den fysiska miljön har stor betydelse för människors livsvillkor. Att ha en bostad, en omhändertagen och välfungerande närmiljö och att känna tillhörighet är grundläggande förutsättningar för en hållbar livssituation. Barns livsmiljöer kan främja deras sociala, emotionella, mentala och motoriska utveckling och även stadens sammanhållning i stort.

Det är inte enskilda insatser eller projekt som kan ge de stora effekterna, utan snarare behövs uthållighet och en rad åtgärder av olika omfattning. När staden planeras används verktyg för att hjälpa oss förstå vilka konsekvenser byggnationen får för barn och människors liv i stort. Analyserna kallas sociala konsekvensanalyser och barnkonsekvensanalyser. Det bidrar till att staden i stadsplaneringen kan utgå ifrån ett barnperspektiv och se till att barnens rättigheter tas till vara. Konsekvensanalyserna kan bland annat visa på hur stadsutvecklingen påverkar barns fysiska och mentala barriärer, barns förutsättningar att kunna röra sig fritt i sin närmiljö och barns närhet till lekplatser.

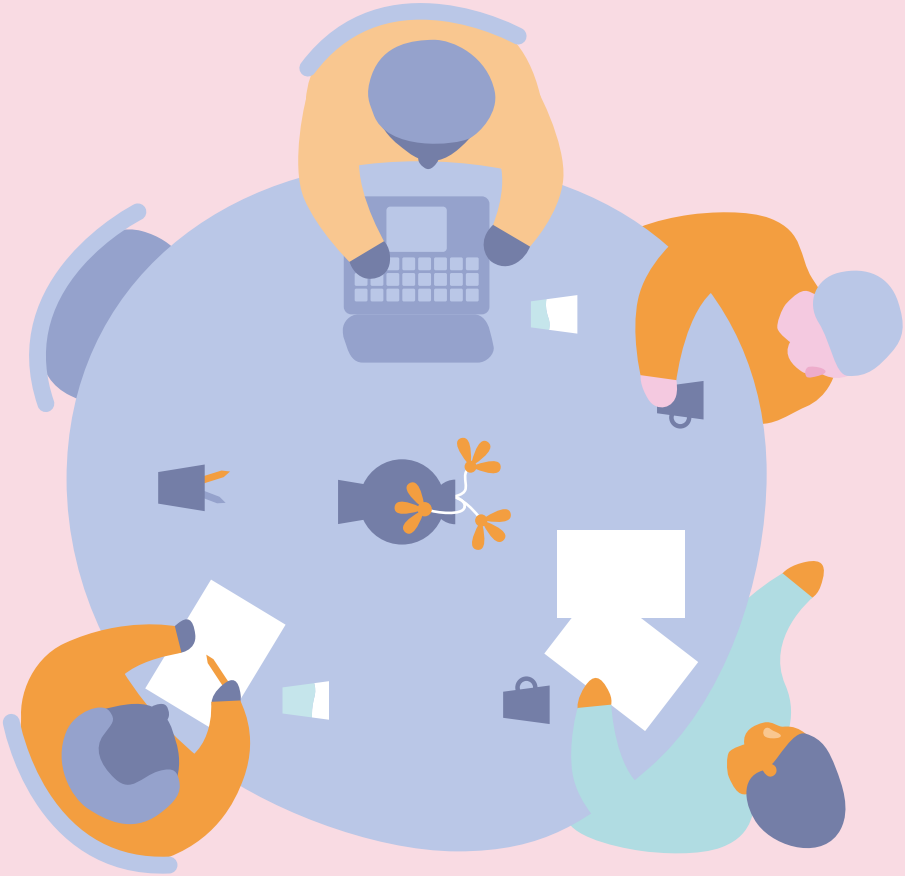

Göteborgs Stad 170203-008-100 Illustration: Johanna Berg November 2017